लिरक्तपुष्करा: सजलाम्भोदनिनादद्दंहिणः । दृढदायत-
दृत्तकन्धरा धन्या भूमिपतेर्मतङ्गजाः । निर्मदाभ्यधिक-
हीननखाङ्गान् कुब्जवामनकमेषविषाणान् । दृश्यकोशफल-
पुष्करहीनान् श्यावनीलयवलासिततालून् । खल्वकक्ष-
रुहमत्कुणषण्डान् हस्तिनीं च गजलक्षणयुक्ताम् । ग-
र्भिणीं च नृपतिः परदेशं प्रापयेदतिविरूपफलान्ते"।

हेमा० परि० ख० लक्षणसमुच्चये विष्णु ध०। "नागाः प्रशस्ता
धर्मज्ञ ! प्रमाणादधिकास्तु ये । दीर्घहस्ता महोच्छ्राया-
ऽवामनाश्च विशेषतः । निगूढवंशामध्यस्ता व्यूढा व्यूढोरु
मस्ताकाः"(व्यूढा विपुलाः)"विंशत्यष्टादशनखाः। शीतका-
लमदाश्च ये । ते प्रशस्तामहानागाः ये तथा सप्तसूच्छ्रिताः।
दन्तच्छदेषु दृश्येत येषां स्वस्तिकलक्षणम् । भृङ्गारबालव्य-
जना वर्द्धमानाङ्कुशास्तथा । धार्या नैते तथा धार्या वामना
ये च मत्कुणाः । हस्तिन्योयाश्च गर्भिण्योये च मूढा मत
ङ्गजाः । अपाकलाश्च कुब्जाश्च सहनाएव भार्गव ! ।
कुदन्ताश्च तथा वर्ज्या वामकूटाश्च मत्रतः । अश्रु-
स्रवश्च कूटाश्च ये षण्ढा विकटाश्च ये" । राम उवाच
वामनाद्याश्च ये नागाः प्रोक्तानिन्दितलक्षणाः । तेषां तु
श्रोतुमिच्छामि लक्षणं वरुणात्मज ! । पुष्कर उवाच ।
आनाहायामसंपूर्णोयोऽधिहस्तो भवेद्गजः । वामनः स
समाख्यातोमत्कुणोदन्तवर्जितः।(आनाहःस्थूलता) (आ-
यामो देर्घ्यम्)दशां चतुर्थीं संप्राप्य वर्द्धते यस्य न द्विजौ ।
स्थूलावनायतौ स्यातां स मूढो हि गजोऽधमः । अपा-
कलो विषाणेन दन्तेनैकेन वारणः । संक्षिप्तवक्षोज
घनः पृष्ठमध्यसमुन्नतः । प्रमाणहीननासिश्च स कुब्जोवा-
रणाधमः। अनुन्नताभ्यां सहनः कुदन्तःस्यात्ततो बहिः ।
(बहिर्दन्तसोमनि)। वामदन्तोन्नतो नागो वामकू-
टश्च कथ्यते । दन्तावश्रुस्रुतौ यस्य सोऽश्रुस्रुगिति कीर्तितः । एकदन्तस्तथा नागः कूट इत्यभिधीयते । पादयोः
सन्निकर्षः स्यात् यस्य नागस्य गच्छतः। स वरण्डोऽध्वनि युद्धे
च लक्षणज्ञैर्न पूजितः । अत्यल्पमधिकं यस्य विस्तरेच-
स्तनान्तरम्। विकटः सविनिर्दिष्टो दुर्गतिर्निन्दितोगजः ।
राम उवाच। श्रोतुमिच्छाम्यहम् देव! कुञ्जरं सप्तसूच्छ्रितम् ।
यं प्राप्य किल राजानोजयन्ति वसुधां नृपाः । पुष्कर
उवाच ।वर्चः सत्वबलं रूपङ्कान्तिःसहननञ्जवः। सप्तैतानि
यदा यस्य स गजः सप्तसूच्छ्रितः । ये वामवद्दक्षिणपार्श्व-
भागेनाप्राप्तकामाःपिटकोत्थयापि। ते नागवरा विजयाय
युद्धे भवन्ति राज्ञां न हि संशयोऽत्र" तत्रैव पराशर-
संहिता । "हस्तिनां जातिदेशवयोऽकृतिप्रमाणचेष्टादि-
लक्षणमनुव्याख्यास्यामः । तत्र जातयश्चतस्रो भवन्ति ।
भद्रा मन्द्रा मृगा मिश्रेति तत्परिज्ञानमाकृतिचेष्टा-
दिभिरुपदिश्यते । तत्र भद्रजातिवारुहच्छ्यायतसुखोव्यूढो-
न्नमस्तकः उदयसत्वोऽनुद्धतकरः श्रोता दीर्घपुष्क-
राङ्गुलिवालधिः महामन्दोरोमशग्रीवः । स्थूलमेढ्रोदर-
ताम्रतालुजिह्वौष्ठः सुपार्श्वः स्निग्धः सवर्णमृदुरोमा
कूर्मपादः स्वस्थितिस्थितांसः पृथ्वाननः स्वच्छबिन्दु-
चित्रोवङ्कतुरोमोपचितश्रोत्रःसुनखो धनुःपृष्ठवंशो मधु-
वर्णतालुर्यूथाभिरक्षिता सहिष्णुरन्वर्थवेदी बलवान् कामा-
तुरोदृत्तावमर्दी मृदुनोपायेन साध्य आस्रवदे शयाही च
भवति"। (उदयो उन्नः अनुद्धतकरः अनुक्रमेण उद्धतकरः
पुष्करः कराग्रं मन्दा धमनी अन्वर्थवेदी अग्रे वक्ष्यते)।
मन्दजातिः संकेताभिज्ञः सुखसो महोदरकरश्रोताः
स्थूलदन्तसतपृष्ठवंशः स्थूलहस्तजिह्वांसग्रीवः, पृथुह-
स्तमस्तकः सुविभक्तोरःशिराःसुमृदुदृत्तश्रोत्रः स्थूलास्थि-
करकवापीविलपादः स्वच्छनाभिस्तनुताम्रतालुकर्णकटः
दीर्घोन्नमेढ्राङ्गुलिवालवालधिर्मुष्करस्त्रकक्षवरणोपदिग्धोह-
र्थज्ञः सुवहजघनः सहत्तोरस्कोगम्भीरवेदी मन्दजातिः
जातयङ्कोदृढमन्मथस्तोक्ष्णसाध्योयूथानुगामी यहचगतोपि
नारिभयमाविशति। (गम्भीरवेदी वक्ष्यते उपदिग्धो लिप्तः)
मृगजातेयः पुनर्हस्तपुष्करोन्नहस्तवाह्यमेढ्रसमृद-
न्तनखपृथुवंशग्रीवास्योदरमेढ्रतनुर्विशालनेत्रस्तथादृत्ततनु-
श्रोत्रः कुण्ठोष्ठो घनायतापकावः संक्षिप्तकराग्रो
न्यस्तमस्तकोदीर्घजिह्वोविषाणोपनीतः शीघ्रोवङ्कघनोभार-
साहो मनस्वी दुर्दमः स्वयूथपर्यन्तानुचारी भिन्नपुरीषो-
ऽतिक्रमणवेदी क्रोशासहः क्रन्दनसेति। मिश्रास्तु तेषां
परस्परसंयोगजाः सर्वसंकुललक्षणा इति। भद्रा श्रेष्ठा भव-
न्त्यासां मन्द्रा मध्या कनीयसी । मृगा मिश्राऽधिकै र्न्यूना
गुणदोषैः समाश्रयः । अथ वनभेदेन गजभेदाः । अथैषां
प्राच्यकाकपदशार्मार्गपेचकाविङ्गकापरान्तिकसौराष्ट्र
पञ्चनदाख्यान्यष्टौ वनानि वासस्थानानि तेषां पृथक्
पृथक् कर्मलक्षणमुपदेक्ष्यामः तत्र हिमवद्गङ्गा-
प्रयागलौहित्यान्तरे प्राच्यवनमलोत्पन्नाः कपिलाः अव्यग्राः
कृनखपार्ष्णयोवारणाश्चलपृथुपेचकवंशपिण्डकाः पृथुहस्ता-
मन्दवेगारुहाश्चपलाकृतयो भवन्ति । (पेचकः पुच्छमू-
लम्) मेकलो मत्स्यो गङ्गावतारश्चेति काकुकाख्यवन-
मलोत्पन्नाः श्यामाश्वण्डाः शुचरणाहस्तानात्या-